

Про любовні пристрасті — з архівних документів

Ось один із таких листів, що зберігається в рівненському архіві — 20-річна Амалия пише до 39-річного Йосифа:

«Коханий мій! Прошу тебе, якщо не

Не кожному закоханому пощастило залишити слід в архівних документах. Найчастіше любовні листи залишаються в архівах завдяки судам, які відкривали кримінальні справи на суб'єктів листування. Частіше ними були чоловіки, які за певних обставин потрапляли під нагляд поліції. Обставини були різними, але найчастіше — неповернуті кредити. Чоловіки шукали небідних «чуттєвих» жінок, які б могли погасити їхні борги. Врешті, закохані жінки потрапляли у сіті до Амура, а чоловіки — до поліцейських дільниць.

Про двоєженця Антона

Історія жителя села Рясники Острозького повіту Антона Дмитрука інтригує. Чоловік у 1796 році одружився із селянкою Анною, але невдовзі був зданий у рекрути. Під Остроленкою (польське містечко) він потрапляє у французький полон на довгих три роки. Далі півтора року служив у польському уланському полку. Дослужився до посади поліцейського наглядача в Кракові. Ще раз одружився під прізвиськом Грабовський, узявши за дружину служницю Ядвігу.

Але Антона Дмитрука (Грабовського) знаходить син від першого шлюбу. Яким чином — загадка, але Антон таки повернувся до Рясників. До речі, син Дмитрука працював у графа Стецького музикантом. Далі, як свідчить судова справа, «Антон існував при братові та утримувався з обробітку землі».

лілля та підтримки моєї господарки кріпачку Феодосію Коротчукову. Похвальна їй віддана прихильність, заперука взаємної нашої любові — четверо дітей, вихованих згідно з благородним почуттям і взаємними нашими сердечними бажаннями, схилили мене до того, що я, опираючи свою честь та гідність з любов'ю, відкинувши все, бажая поєднатися шлюбом зі згаданою селянкою. А вас прошу намір мій довести до рятівного кінця — благословення нашого шлюбу за обрядом православної церкви.

Антоній Серафінів Плотницький, католик, літ 50, кавалер.

Феодосія Федорівна Лукашук, православна, літ 45, вдова».

Як сталося, що такі високі стосунки не були раніше узаконені — зрозуміло з останніх фраз листа. Справа в тому, що особи з різних соціальних станів, а надто різних релігійних конфесій не могли бути

лишилися молодята разом — в судовій справі інформації немає.

Басівкутський вдівець Роман Троцький закохався у вдову Анну, двоюрідну сестру покійної дружини. Анна відповіла Романові взаємністю. Але... у ті часи римо- та греко-католицька церкви забороняли одружуватися з близькими родичами померлих. Луцький уніатський єпископ Левицький запропонував закоханим листом запитати дозволу на шлюб у самого Папи Римського. Не стали вони чекати відповіді від головного ксьондза, стали жити разом, народили дітей. Тим часом за другим поділом Польщі у 1893 році Рівне опинилося у складі Росії. І лише у 1894 році з Риму прийшов довгоочікуваний дозвіл на шлюб, який нікому не згодився, оскільки і священник церкви Басового Кута, і Троцькі перешли до православ'я, де такі шлюби не трактувалися як незаконні. Далі Троцькі просили та вимагали право-

Метрична книга, яка зберігається в архіві в Рівному

хочеш моєї смерті, будь цілком спокійним і терпеливим і не переймайся. Заради любові до Бога. Пам'ятай про своє здоров'я, таке цінне для мене... Люблю тебе безмежно і переконую, що рішув на все, ангеле мій. Якби ти знав, що сталося і відбувається тепер зі мною з часів нашої розлуки, то не писав би мені, що я перестану тебе любити. Не вір нікому, крім мене однієї, яка в тобі бачить для себе щастя і майбутнє. Ще раз присягаю, що без тебе жити не хочу і не можу, ти знаєш, в якому становищі я тепер знаходжуся... Пам'ятай, мій Йосифе, що я для тебе зроблю все і ніколи не залишу. Присягаюсь перед тобою, мій ангелочку, що потребу твоїх листів тепер і потім, безперестанку пиши поштою. Бо не бачачи тебе, листи будуть єдиною радістю.

До побачення, мій дорогоцінний ангеле».

Трагічна доля графині Анни

Небідну пані затримала поліція в листопаді 1838 року в селі Едвардівка (тепер це село називається Яблунівка) Дубенського повіту через відсутність у неї документів.

На допиті у дубенській в'язниці вона назвалася графинею Анною Остророг (в судових документах не вказано ані віку, ані дівочого прізвища жінки, ані дати шлюбу). Опитали місцевих селян, ті повідомили, що в Едвардівці вона проживає п'ять років, працює корчмаркою і нічого злого за нею не спостерігається.

Судячи з розповіді пані, її чоловік граф Алоїз Залеський, одружившись із нею, негайно виїхав за кордон на армійську службу. В той же час його батько, чоловік жорстокої вдачі, всіляко утискував та ображав невістку. Врешті та не витримала і вимушена була піти з дому. За довгий час блукань вона народила троє дітей, яких вимушена була приховувати. Багато чуток ширилося про графиню та про її дітей. Та незважаючи на наявність дітей, Дубенський суд все ж засудив графиню Анну Остророг за перелюб та життя без документів. Цікаво, що чоловік Анни, граф Алоїз Залеський, повернувшись до родинного маєтку, визнав Анну як дружину, але додому не повернув. Судова справа тягнулася цілих десять років — з 1838 по 1848 р.

Найцікавіше сталося пізніше. Краківська дружина Ядвіга звернулася до Королівського Прийому про те, що 17 років прожила з чоловіком, а він, невдячний, «5 кварталів тому» поїхав до Росії відвідати родичів і не повернувся. Від цього моменту почалося слідство про зникнення двоєнця Антона Дмитрука, про що свідчить судова справа, яка зберігається в Державному архіві Рівненської області.

Поміщик забажав шлюбу із селянкою

Лист з проханням узаконити давні сімейні стосунки двох різних за походженням осіб бере за душу своїм милим та душевним зверненням до священника. Він був віднайдений у документах релігійних установ та об'єднань за період 1776-1941 рр. Державного архіву Рівненської області.

Поміщик Антоній Плотницький писав до священника:

«Більше 25 років маю при собі для управ-

разом, не мали права узаконювати свої стосунки, не дотримуючись однакового віросповідання. Тому процес переходу однієї зі сторін, в даному випадку чоловіка, у православ'я, вимагав певних процедур.

Питали дозволу на шлюб у Папи Римського

Отримання дозволів від поміщиків на одруження селян були обов'язковими в XIX столітті. Пани лютували, якщо в них не питали дозволу, адже кріпачку необхідно було віддати до родини чоловіка, часто іншому панові. А це означало, що поміщик залишався без додаткової пари робочих рук.

Тетяна Дехтярюкова, селянка із с. Гордець Рівненського повіту, без дозволу пана вийшла заміж за Івана Ковтуна з Немович. Як священник їх вінчав без дозволу власника — загадка. Врешті пан через суд зобов'язав родину кріпаків повернутися до Городця.

Інший випадок про ксьондза з міста Житомира, який, ризикуючи саном, але перейнявшись коханням, одружив молодих людей — дівчину Юлю та збіднілого шляхтича. Та все було б нічого, якби не той факт, що дівчина була служницею голови Волинського цивільного суду. Суд прийняв рішення покарати шляхтича, стягнувши штраф 4 руб. 50 коп. Чи за-

славного шлюбу. Але втрутилася влада цивільна. Родину було розлучено за незаконне співжиття, доки духовна влада не визначиться з можливістю шлюбу. З розпаду Роман Троцький залишив свою кату Анні з дітьми, а сам подався у жєбри.

В 1853 році село Квасилів (Рівненський повіт) гуділо, що красуня Марія Мичкова закохалася у паламаря Степана з Нового Двору. Вони три роки жили сім'єю, народилася дитина, а Марія все чекала від коханця пропозицію до шлюбу. Священник совістив свого прихожанина, мовляв, «перед Богом гріх, а від людей — сміх», але без результату. Тоді священник велів батькам Марії вигнати недовершеного зятя. Брат Марії разом із сусідом не тільки вигнали Степана, але й відлупцювали його. Марія ж отримала 70 батогів кари від панського економця.

Документи Державного архіву Рівненської області зазвичай «не свідчать» про щасливе кохання, про любов до останнього подиху. Це прерогатива художніх творів. Але думаю, що читачеві було цікаво дізнатися, що почуття та кохання були притаманні нашим предкам завжди, в будь-які часи та періоди, дарма що... зафіксовані в судових справах.

Олена ГУМІНСЬКА,
старший науковий співробітник
Державного архіву Рівненської області.

